

АНГЛІЙСЬКІ КОМУНІКАТИВНІ ДІЄСЛОВА: ПРОБЛЕМА КЛАСИФІКАЦІЇ

У статті розглядаються питання класифікації комунікативних дієслів у сучасній англійській мові. Проаналізовано актуальні класифікації англійських комунікативних дієслів та запропоновано альтернативний підхід до вирішення їхньої класифікації. Досліджувані лексеми покласифіковано за їхніми функціями у процесі мовлення та визначено класи означених дієслів. Проаналізовані дієслова належать не тільки до власне дієслів мовлення, але й є такими, що супроводжують мовлення в тексті.

Ключові слова: дієслово, комунікативне дієслово, дієслово мовлення, дієслово говоріння, класифікація комунікативних дієслів, англійські комунікативні дієслова.

В статье рассматриваются вопросы классификации коммуникативных глаголов в современном английском языке. Рассмотрены актуальные типы классификаций английских коммуникативных глаголов, предложен также альтернативный подход к решению этой проблемы. Исследуемые лексемы классифицированы в соответствии с их функциями в процессе говорения, и обозначены классы этих глаголов. Проанализированные глаголы принадлежат не только к собственно глаголам говорения, но и являются таковыми, которые сопровождают говорение в тексте.

Ключевые слова: глагол, коммуникативный глагол, глагол говорения, классификация коммуникативных глаголов, английские коммуникативные глаголы.

The article focuses on a classification of communicative verbs in the Modern English Language. Communication verbs or speech act verbs belong to an important layer of the English vocabulary; they are heterogeneous in character, and, therefore, present a challenge for their classification. There exist a number of various classifications proposed by different scholars, but in this study an attempt to provide an alternative classification of communication verbs is made; it is based on their relation to the speech act. The analysis was conducted both by means of seminal lexicographic sources such as Oxford English Dictionary, Merriam Webster's Unabridged English Dictionary and were verified in the British

National Corpus (BNC) [1]. There are two speech act levels, one is a reporting activity, the other — a description of a communicative event itself. The centre of the semantic field of communication verbs consists of vocabulary units that are characterized by a higher density of semantic relations between the semes, have more generalized meanings as in “to say, to tell, to speak, to order”, etc., and peripheral verbs characterized by a lower density and more specific meanings, as in the case of the verbs “to coo, to bleat, to pooh-pooh, snub, tisk, clam up”, etc. Not only the verbs expressing speaking belong to communication verbs, but also those that accompany speaking such as inchoative verbs, metaphorised verbs expressing sound of animals etc.

Key words: verb, communication verb, speech act verb, speech verb, communication verb classification, English communication verbs.

Нагальною проблемою сучасної граматики є створення дієвої лексико-семантичної класифікації дієслів. І хоча таких класифікацій вже є чимало (Ю. Апресян, Л. Васильєв, З. Вендлер, А. Вежицька, Д. Вундерліх, Г. Почепцов, Ю. Маслов, Т. Булигіна, О. Падучева, і т. д.) [1: с. 133], однак, оскільки комунікативні дієслова є складним, гетерогенним і важливим пластом лексики сучасної англійської мови, то у покращенні існуючих класифікацій полягає актуальність нашої розвідки.

Метою статті є узагальнити підходи до класифікації англійських комунікативних дієслів та запропонувати новий підхід до їх класифікації як частини опису системної організації лексики. Матеріалом дослідження слугував Британський національний корпус [2] та лексикографічні джерела — словники синонімів англійської мови [3–10].

Лексико-семантична класифікація дієслів належить до кола основних проблем і напрямків сучасної лексичної семантики [11, с. 15–16]. В основу подібних класифікацій учені закладають певні принципи чи критерії.

Особливо важливою є така класифікація для певних груп дієслів, серед яких особливе місце займають комунікативні дієслова (далі — КД) в англійській мові. Серед численних класифікацій англійських КД привертає увагу спроба, здійснена А. Вежицькою, яка детально описана у відомій праці “Комунікативні дієслова: семантичний словник” [12]. Анна Вежицька поділяє усі англійські КД на 37 груп, а саме: 1) *order*; 2) *ask₁ (request)*; 3) *ask₂ (inquire)*; 4) *call*; 5) *forbid*; 6) *permit*; 7) *argue*; 8) *reprimand*; 9) *mock*; 10) *blame*; 11) *accuse*; 12) *attack*; 13) *warn*; 14) *advise*; 15) *offer*; 16) *praise*; 17) *promise*; 18) *thank*; 19) *forgive*;

20) *complain*; 21) *exclaim*; 22) *guess*; 23) *hint*; 24) *conclude*; 25) *tell*, (*report*); 26) *inform*; 27) *sum up*; 28) *admit*; 29) *assert*; 30) *confirm*; 31) *stress*; 32) *declare*, 33) *baptize*; 34) *remark*; 35) *answer*; 36) *discuss*; 37) *talk*.

Усі КД, за висловом А. Вежицької, утворюють мережу взаємопов'язаних ланок, однак чіткий їхній розподіл на довільні підгрупи провести доволі важко [12, с. 28–29]. Авторка стверджує, що неможливо відобразити всі зв'язки лінійно, коли кожне дієслово може належати до одного класу, а кожний клас слідує один за одним. Така класифікація, радше, не має ієрархічного характеру і не може бути репрезентована гіперо-гіпонімічними відношеннями (основними “словами” та їх “гіпонімами”). Серед більш ніж 250 проаналізованих КД дослідниця не виявила слів, які б утворювали поєднання на кшталт: *flowerirose*, *oakitree*, *parrotibird* [4, с. 29], і через це вона вважає, що найкраще класифікувати такі КД в алфавітному порядку. Але хоч ця класифікація і є довільною, проте, як і будь-яка інша, вона є зручною та зрозумілою.

Заслуговує уваги підхід до класифікації КД, запропонований Б. Левін [13, с. 202–212]. Дослідниця здійснює спробу провести структурну класифікацію з виокремленням десяти класів КД, які включають низку дієслів, та вказує на їхні властивості, ілюструючи це відповідними прикладами. Так, до класу дієслів передачі повідомлення входять лексеми: *ask*, *sight*, *demonstrate*, *dictate*, *explain*, *explicate*, *narrate*, *expose*, *preach*, *quote*, *read*, *recite*, *relay*, *show*, *teach*, *tell*, *write*. Водночас, клас *tell* обмежується лише цим дієсловом, оскільки воно не включає будь-якої конкретизації, напр. способу, чи інструментального компонента. Клас “*verbs of manner of speaking*” представлений такими дієсловами, як-от: *babble*, *bark*, *bawl*, *bellow*, *bleat*, *boom*, *bray*, *burble*, *cackle*, *call*, *carol*, *chant*, *chatter*, *chirp*, *cluck*, *coo*, *croak*, *croon*, *crow*, *cry*, *drawl*, *drone*, *gabble*, *gibber*, *groan*, *growl*, *grumble*, *grunt*, *hiss*, *holler*, *hoot*, *howl*, *jabber*, *lilt*, *lisp*, *moan*, *mumble*, *murmur*, *mutter*, *purr*, *rage*, *rasp*, *roar*, *rumble*, *scream*, *screech*, *shout*, *shriek*, *sing*, *snap*, *snarl*, *snuffle*, *splutter*, *squall*, *squawk*, *squeak*, *squeal*, *stammer*, *stutter*, *thunder*, *tisk*, *trill*, *trumpet*, *twitter*, *wail*, *warble*, *wheeze*, *whimper*, *whine*, *whisper*, *whistle*, *whoop*, *yammer*, *yap*, *yell*, *yelp*, *yodel*.

Авторка зазначає, що такі дієслова можуть належати до будь-якого класу, або виражати навіть невербальну комунікацію. Клас “*verbs of instrument of communication*” представлений такими дієсловами: *cable*,

e-mail, fax, modem, netmail, phone, radio, relay, satellite, semaphore, sign, signal, telephone, telecast, telegraph, telex, wire, wireless. Зазвичай, вони стосуються комунікації шляхом передачі за допомогою приладу комунікації (телефон, телеграф, електронна пошта та ін.). Засоби комунікації не потребують залучення голосу. Клас “*talkverbs*” включає тільки два слова — *speak, talk* — тому що значення цих слів стосуються акту говоріння, а не спрямовують на сам спосіб говоріння. Клас “*chitchatverbs*” репрезентований дієсловами: *argue, chat, chatter, chitchat, confer, converse, gab, gossip, rap, schmooze, yak*, які можуть описувати мовленнєву взаємодію між двома чи більше учасниками акту мовної комунікації. Клас “*say verbs*” складається з таких дієслів: *announce, articulate, blab, blurt, claim, confess, confide, convey, declare, mention, note, observe, proclaim, propose, recount, reiterate, relate, remark, repeat, report, reveal, say, state, state, suggest*. Клас “*complain verbs*” містить 10 дієслів: *boast, brag, complain, crab, gripe, grouch, grouse, grumble, kvetch, object*. Ці дієслова конкретизують ставлення мовця до сказаного чи його почуття. Нечисленний клас “*advise verbs*” охоплює такі дієслова, як: *admonish, advise, alert, caution, counsel, instruct, warn*. Останні вказують на пораду чи попередження. Окрему групу складають дієслова класу “*verbs of sounds made by animals*”, до яких належать такі лексичні одиниці: *baa, bark, bay, bellow, blat, bleat, bray, buzz, cackle, call, saw, chatter, cheep, chirp, chirrup, chitter, chirp, cluck, coo, croak, crow, cuckoo, drone, gobble, growl, grunt, hee-haw, hiss, honk, hoot, howl, low, meow, mew, moo, neigh, oink, peep, pipe, purr, quack, roar, scrawk, scream, screech, sing, snap, snarl, snort, snuffle, squawk, squeak, squeal, stridulate, trill, tweet, twitter, wail, warble, whimper, whinny, whistle, woof, yammer, yap, yell, yelp, yip, yowl*. Ці дієслова можуть корелювати в процесі метафоризації з КД, надаючи висловлюванню емоційного забарвлення та стилістичної значущості.

А. Кероп'ян у своєму дослідженні комунікативних дієслів пропонує поділити КД на три класи: *нейтральні, дескриптивні та конкретизуючі* [14, с. 97–98]. До нейтральних, які виражають власне мовлення, вона відносить *say, tell, utter, pronounce, phrase* та *voice*. До дескриптивних дієслів належать дієслова на позначення власне мовлення, що означає вимовляння слів, що іноді передають модальні чи експресивні відтінки значення: *whisper, murmur, shout, cry, croak, gabble* та ін. Вони поділені на п'ять класів: спілкування, повідомлення, во-

левиявлення, емоційної дії та етикету. До конкретизуючих мовозна-
вель зараховує дієслова: *talk, speak, converse, discourse, communicate,*
discuss, deliberate, argue, disput та ін. Дієслова цієї групи автор поділяє
на наступні класи: 1) передача інформації (*inform, announce, declare,*
talk та ін.); 2) інструкція (*ask, advise, instruct, order, demand* та ін.); 3)
вираження емоцій (незадоволення, захоплення, здивування, страх):
cry, wail та ін.; 4) запитання (*ask, inquire* та ін.); 5) реакція у відповідь
(*answer, reply, respond* та ін.); 6) звертання (*call, address, shout, shriek* та
ін.); 7) мовленнєвий етикет (*congratulate, toast* та ін.).

У наведених вище класифікаціях КД вибір або не мотивувався,
як у випадку із класифікацією А. Вежицької [12], або класифіка-
ція стосувалася обмеженої кількості дієслів, коли не враховувались
інші КД. Оскільки КД є різнобічним класом дієслів, що передають
різноманітні відтінки значень, торозглядати класифікацію потрібно
таким чином, щоб вона включала всі КД. На наш погляд, тому що КД
передають процес мовлення, чи, як у випадку із перформативними
дієсловами, які безпосередньо виражають мовленнєвий акт, слід роз-
глянути функцію КД у мовленнєвій моделі (див. рис. 1):

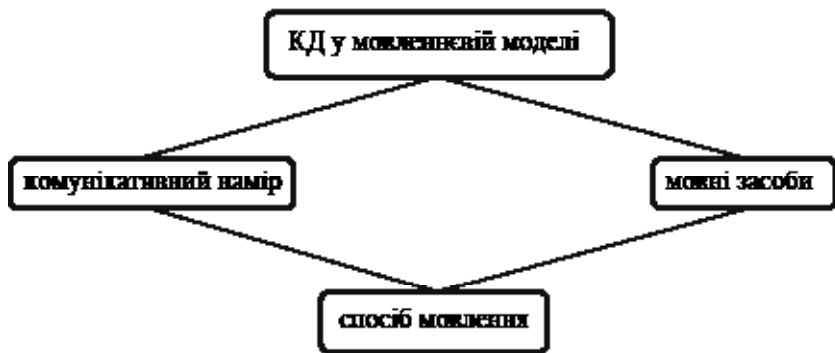

Рис. 1. КД у мовленнєвій моделі

Як бачимо, КД можуть виражати акт мовлення, вказуючи на ко-
мунікативну інтенцію, передавати спосіб мовлення тощо. КД, які
виражають безпосередньо акт мовленнєвої дії, у нашому досліджен-
ні детермінуються як *експліцитні*, які, в свою чергу, поділяються на
директивні та *модусні*. Водночас, КД, які містять вказівку на акт мов-

ленневої дії, але не відображають її безпосередньо, називаємо *імпліцитними* КД, які поділяємо на *модифікаторні* та *релятивні*. Інхоативні дієслова складають третю групу досліджуваних лексичних одиниць і вказують на процес мовленнєвого акту, або його характеристику. В тексті вони, як правило, супроводжують пряму мову та поділяються на *ініціальні*, *континуальні* та *фінальні*.

Директивні дієслова безпосередньо виражають мовлення та мають сему “speak/pronounce the words, express something in words”. До цих дієслів слід віднести такі як *say, tell, talk, speak, ask, report, relate, mention, repeat, communicate, remark, greet, command, spin, chat, pronounce, utter, articulate, voice, brief, recount, mouth, word, narrate* та ін. Модусні дієслова виражають спосіб мовлення, КД, які опосередковано стосуються мовленнєвої дії, чи акту говоріння із семою “to believe, say something about a person, event etc.” До них належать *abhor, abuse, accept, acclaim, accuse, ban, baptize, bargain, bark, bicker, blackmail, blunder, blurt out, boast, book, broadcast, call, castigate, censure, challenge, chide, clamour, commend, comment, debate, declare, demand, demonstrate, depict, detest, embarrass, emphasize, enquire, entreat, envy, esteem, estimate, exalt, exclaim, forbid, forgive, gossip, grieve, growl, grumble* та ін. До модифікаторів належать метафоризовані дієслова із семою “to speak/say in some specific way resembling the sound of some animal or other kind of sound”: *babble, bark, bawl, bellow, bleat, boom, cackle, call, carol, chant, chatter, chirp, cluck, coo, crawl, croak, croon, crow, drawl, drone, gabble, gibber, groan, growl, grumble, grunt, hiss, holler, hoot, howl, jabber, lilt* та ін. Релятивні дієслова виражають супровід мовлення, вони пояснюють яким чином відбувається мовленнєвий акт. До них належать такі дієслова як *admit, affect, agree, air, believe, cancel, compare, concede, conceive, conclude, confirm, decide, deem, deliberate, deny, enjoy, esteem, estimate, explain, express, fancy, figure, grant, guess, harbour, hesitate* та ін. Інхоативні дієслова включають *ініціальні*, що виражають початок дії, такі, як *begin, start, commence, initiate*, *континуальні*, що виражають продовження дії — *go on, continue, proceed, keep at, keep on* та ін., та *фінальні*, що виражають кінець дії, до яких належать такі дієслова: *finish, end, conclude* та ін. Схематично, класи дієслів подано в табл. 1.

Таким чином, семантичний критерій класифікації дієслів мовлення в англійській мові можна вважати пріоритетним для адекватного відображення класу цих дієслів з огляду на їхню семантику.

Таблиця 1

Класи комунікативних дієслів

ЕКСПЛІЦИТНІ		ІМПЛІЦИТНІ		ІНХОАТИВНІ		
директивні	модусні	модифікатори	релятиви	ініціальні	континуальні	фінальні
say tell talk speak ask ₁ chorus intone mouth observe phrase chant report mention	abhor abuse accept acclaim accuse acknowledge acquaint acquit address admire admonish adventure advocate	babble bark bawl bellow bleat boom bray burble cackle call carol chatter cluck	admit affect agree air allow announce appraise argue articulate ascertain assert assume cancel	begin start commence embark on inaugurate initiate instigate institute	go on continue proceed keep at keep on maintain persevere persist in prolong pursue sustain	finish end conclude arrest break close complete cut (col.) halt leave off finalize

Враховуючи складність підходів до класифікації англійських дієслів мовлення, їх взаємозв'язок та взаємоперетин відношень, в яких вони перебувають, вважаємо за доречне використати семантичний принцип класифікації, який би міг охопити найбільш загальні семантичні категорії, серед яких: дія, процес мовлення; розумова діяльність; емоційний стан мовлення; спосіб мовлення; ознака, характеристика мовлення, та поділити на вищенаведені класи дієслів: *експліцитні*, що в свою чергу поділяються на *директивні* та *модусні*, *імпліцитні*, що поділяються на *модифікаторні* та *релятивні*, і *інхоативні*, що поділяються на *ініціальні*, *континуальні*, та *фінальні*.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. — Полтава : Довкілля-К, 2006, — 716 с.
2. British National Corpus. Oxford: OUP, 2001. — 2 електрон. опт. диски (CD-ROM); 12 см. — Систем. вимоги: Pentium-700; 128Mb RAM ;CD-ROM Windows 98/2000/NT/XP. — Назва з коробки дисків.

3. Collins English Dictionary and Thesaurus. Ver. 1.0. Harper Collins Publishers, 1993. — Систем. вимоги: Pentium-166; 32Mb RAM; Windows 95/98/2000/NT/XP.
4. The American Heritage Dictionary & Thesaurus. Third Edition. Ver. 3.6a. SoftKey International, 1994. — Систем. вимоги: Pentium-166; 32Mb RAM; Windows 95/98/2000/NT/XP.
5. The Chambers Dictionary & Thesaurus on CD-ROM, Ver. 1.0. Chambers Harrap Publishers Ltd., 2004. — Систем. вимоги: Pentium-166; 32Mb RAM; Windows 95/98/2000/NT/XP.
6. Oxford Thesaurus of English. Second Edition Revised / [ed. Maurice Waite et. al]. — Oxford : OUP, 2006. — 988 p.
7. Collins English Thesaurus: The Ultimate Wordfinder / [publishing Manager Diana Adams]. — Glasgow : Harper Collins Publishers, 2001. — 1070 p.
8. The Original Roget's Thesaurus of English Words & Phrases / [ed. Betty Kirkpatrick]. — Harlow : Longman, 1992. — 1254 p.
9. Urdang L. The Oxford Thesaurus: An A-Z Dictionary of Synonyms. — London : BCA, 1995. — 1042 p.
10. The Oxford English Dictionary. Second Edition on CD-ROM, Ver. 4.0. Oxford: OUP, 2009. Систем. вимоги: Pentium-166; 32Mb RAM; Windows 95/98/2000/NT/XP/Vista/7.
11. Дієслово в лексикографічній системі : моногр. / О. Г. Рабулець, Н. М. Сухарина, В. А. Широков, К. М. Якименко; НАН України; Укр. мов.-інформ. фонд. — К. : Довіра, 2004. — 259 с.
12. Wierzbicka A. English Speech Act Verbs: A Semantic Dictionary / Anna Wierzbicka. — Canberra : Academic Press, 1987. — 397 p.
13. Levin B. English Verb Classes and Alternations : A Preliminary Investigation / B. Levin. — Chicago : The University of Chicago Press, 1993. — 348 p.
14. Керопьян А. Р. Лексико-семантическая структура русских и английских глаголов речи : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.17 / А. Р. Керопьян. — Горловка, 2003. — 197 с.